

Ivan Smiljanić

Rudolf, Davorin (2017):
Stvaranje hrvatske države
1991. Ministarska sjećanja,
Zagreb: Školska knjiga –
Književni krug Split, 528 str.

U svojim memoarima naslova *Stvaranje hrvatske države 1991.* akademik Rudolf, kao neposredan sudionik i promatrač zbivanja koja će se pokazati od povijesnog značenja za Hrvatsku, donosi temeljit pregled prvih, ali i najburnijih mjeseci u novijoj hrvatskoj povijesti. Značajni su to mjeseci za stvaranje hrvatske države za koju se borba vodila ne samo na političkom i vojnom nego i na diplomatskom te pravnom polju. Upravo zamršen splet zbivanja Rudolf uspijeva sustavno prikazati, nimalo se ne izgubivši u nepotrebnim diplomatskim anegdotama ili zamornim suhoparnim ustavno-pravnim pojašnjenjima pojedinih akata državnih institucija. Autor na sustavan i mjerodavan način, pokazavši izniman trud i talent, obilno se koristeći historijskom građom, vlastitim bilješkama, literaturom u obliku memoara najvažnijih hrvatskih i srpskih političara s kraja osamdesetih i početka devedesetih godina 20. stoljeća, oslikava sudbonosne trenutke raspadanja Jugoslavije te rađanja novog poretka država na ruševinama staroga. Nijednom nije izgubio iz vida široki kontekst svjetske politike ogledane u raspadu SSSR-a, prekidanju hladnoratovskih neprijateljstava, padu komunističkih poredaka diljem Europe te promjeni geostrateške orijentiranosti SAD-a. Rudolfu tim više treba odati dužno poštovanje na znanstvenoj istinoljubivosti, jer mnogi zamku uskogrudnog gledanja na povijest iz žablje perspektive nisu

uspjeli izbjeći.

Davorin Rudolf hrvatski je političar i znanstvenik. Rodio se u Omišu 13. veljače 1934. godine. Nakon prvih demokratskih izbora provedenih u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj 1990. obnašao je dužnosti ministra pomorstva (1990. – 1992.) i ministra vanjskih poslova (sredinom 1991.) u tri vlade pod premijerima Stjepanom Mesićem, Josipom Manolićem i dr. Franjom Gregurićem, kao nestranački član. Krajem 1993. imenovan je hrvatskim veleposlanikom u Republici Italiji, Cipru, Malti, San Marinu, a obnašao je i dužnost hrvatskog predstavnika u UNESCO-u. Redoviti je član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti te Svjetske akademije umjetnosti i znanosti (*World Academy of Art and Science*) sa sjedištem u Minneapolisu. Dugi je niz godina proveo na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Splitu. Kako bi specijalizirao međunarodno pravo, boravio je na Sveučilištu u Princetonu te na Institutu za međunarodne odnose u New Yorku. Autor je 12 knjiga, a u novinama i tjednicima objavljuje svoje mnogobrojne intervjue i ekspertize, od kojih se osobito ističu one povodom odluke Arbitražnog suda u graničnom sporu Hrvatske i Slovenije oko Savudrijske vale.

Rudolf svoje memoare započinje u odličnoj maniri *in medias res*, poznatoj i obilato korištenoj od antičkih vremena, što je sasvim ispravno potaknulo akademika Aralicu da usporedi Rudolfove memoare s grčkim epom Ilijadom. Iako Rudolfovi memoari nisu epskoga karaktera, kroz njih progovara uistinu burno vrijeme kada se činilo da se čitava povijest čovječanstva zgušnjava u nekoliko presudnih godina pa i mjeseci. Iz prihvaćene ponude pozicije ministra pomorstva, a kasnije i vanjskih poslova u hrvatskoj Vladi, Rudolf će se pokazati kao *par excellence* diplomat, pravnik, vješt političar, ali prije svega i prvorazredan povijesni izvor, što je historiografskoj zajednici od neprocjenjive važnosti. Rudolf dobro detektira ključne uzroke raspada SFRJ uslijed nestajanja integrirajućih čimbenika jugoslavenske federacije, a to je u prvom redu bila autoritarna ličnost Josipa Broza Tita kao ključnog faktora stabilnosti nestabilne federacije jer se pokazao ključnim u obuzdavanju hegemonijskih težnja SR Srbije i Srba kao najmnogobrojnijeg naroda u državi. Nakon siječnja 1990. i raspada Saveza komunista Jugoslavije na XIV. izvanrednom kongresu u Beogradu, uslijed protestnog izlaska iz dvorane hrvatskih i slovenskih komunista, nestao je i drugi integrirajući čimbenik države. Jugoslavenska narodna armija pokazat će se trećim i ključnim akterom u događajima koji će se vrlo brzo razviti u otvorenu pobunu i pokušaj secesije dijela hrvatskih Srba, i agresiju Srbije, Crne Gore i JNA na Sloveniju, Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu, sve do rata protiv kosovskih Albanaca dovršenog 1999. godine, ali čiji su vidljivi znaci nagoviješteni već brutalnim slamanjem pobune kosovskih Albanaca 1981. godine.

Ključnu ličnost u oružanim sukobima i ratu na području nekadašnje SFRJ Rudolf pronalazi u Slobodanu Miloševiću, koji je nakon izabiranja na mjesto predsjednika Predsjedništva SR Srbije 1989. krenuo u organiziranje tzv. „mitinga istine“ i „događanja naroda“ čime je na čelna mjesta u vlastima Autonomne pokrajine Vojvodine i Autonomne pokrajine Kosova i

Metohije te SR Crne Gore doveo prosrpski orijentirane političare, spremne izvršavati njegovu volju. Time je efektivno unutar Predsjedništva SFRJ dobio četiri od osam glasova čime je smisao jugoslavenske federacije prestao postojati. U zloglasnom govoru na Gazimestanu kraj Prištine, 28. lipnja 1989. prilikom proslave 600. obljetnice Kosovske bitke, najavio je mogućnost bitaka koje, doduše, nisu oružane, ali čak ni takve nisu isključene, što će kasnije biti dobar dokaz u prilog tezi o planiranom ratu za nasilno očuvanje Jugoslavije odnosno ostvarenje projekta i želje svih Srba da žive u istoj državi što nije ništa drugo negoli nacionalistički projekt Velike Srbije. Milošević je, doduše, zasjenio mnoge manje poticatelje rata i aktivne sudionike u njemu poput Vojislava Šešelja, predsjednika Srpske radikalne stranke i Vuka Draškovića, vođe Srpskog pokreta obnove, samo zato što je bio daleko više pragmatičan i manje radikalan od onih koji su predstavljali oporbu njegovom režimu, što je prepoznala međunarodna zajednica kao i Tuđman, vjerujući da je Milošević jedini mogući faktor stabilnosti u samoj Srbiji, što je gledano samo po sebi, prema Rudolfu, doista porazna činjenica.

Vrjednujući ulogu srpskih intelektualaca u samom izazivanju rata, Rudolf ističe kako su oni bili ključni u raspirivanju nezadovoljstva Srba diljem Jugoslavije svojim položajem u državi te su stvorili doktrinarni temelj srpske imperijalne politike uz široku bazu prijemčivu za takav jedan pokret. Ugledne skupine intelektualaca takve provenijencije djelovale su u sklopu Srpske akademije nauka i umetnosti, Udruženja srpskih književnika, Filozofskog društva Srbije i Sociološkog društva Srbije. Među njima je za autora nezaobilazna uloga Dobrice Ćosića uz Matiju Bečkovića, Ljubomira Tadića i Kostu Čavoškoga. Zagovaratelji srpskog nacionalizma grmjeli su protiv titoizma u kojem su prije svega gledali omrznuti jugoslavenski konfederalizam koji je kreirao i zagovarao Slovenac Edvard Kardelj. U zloglasnom *Memorandumu* SANU iz 1986. godine istaknuta je navodna ugroženost Srba s obzirom na to da se Jugoslavija raspada, a četvrtina ih živi izvan matične zemlje odnosno republike. *Memorandum* je istaknuo kako im je osobito teško na Kosovu i u Hrvatskoj jer se protiv njih provode gospodarske i političke diskriminacije još od svršetka Drugog svjetskog rata. Srbijanski političar Ivan Stambolić, koji će biti smaknut 2000. godine prema Miloševićevoj naredbi, s pravom je stoga *Memorandum* okarakterizirao kao slatkorječiv uvod u krvav obračun i kao lektiru koja je Miloševiću predstavljala ratnu kartu.

U Hrvatskoj je uspostavom višestranačke demokracije i nastajanjem raznih stranaka 1989. godine prekinuta „hrvatska šutnja“ koja je trajala od slamanja Hrvatskog proljeća 1971. godine. Već i prije pojave Hrvatske demokratske zajednice, predvođene dr. Franjom Tuđmanom, hrvatski su komunisti počeli homogenizaciju i stvaranje svojevrsnog bloka protiv Miloševića koji je najavljavao uvođenje u birački sustav načelo „jedan građanin – jedan glas“ čime bi bila omogućena nepravredna majorizacija najmnogobrojnije nacije nad ostalim nacijama i republikama. Hrvatskim komunistima s pravom se treba predbaciti kako, nažalost, nisu dovoljno brzo ni odlučno reagirali na nasilja protiv kosovskih Albanaca, misleći kako je to

interno pitanje jedne repulike, niti na donošenje novog Ustava SR Srbije čime je praktički savezni Ustav stavljen van snage, kao ni na nelegalan upad Srbije u monetarni sistem Jugoslavije čime je faktički potkopana reformna politika predsjednika SIV-a Ante Markovića. Kao još jedan od važnih trenutaka grubog kršenja prava i Ustava SFRJ iz 1974. godine, za Rudolfa predstavlja i razoružanje Teritorijalne obrane SR Hrvatske 23. svibnja 1990., tjedan dana prije konstituirajuće sjednice prvoga višestranačkog Hrvatskog sabora. O tome svjedoče navodi predsjednika Predsjedništva SFRJ Srbina Borisa Jovića koje je iznio u svom objavljenom dnevniku *Posljednji dani SFRJ*. To protuustavno oduzimanje oružja gurnut će vodstvo Hrvatske k alternativnim izvorima naoružavanja s obzirom na to da se rat protiv demokratski izabраниh vlasti u Sloveniji i Hrvatskoj, a za uspostavu centralističke i socijalističke Jugoslavije, činio sve izvjesnijim.

Historiografski možda i najzanimljiviji dio Rudolfovih memoara predstavlja pokušaj razjašnjenja mnogobrojnih susreta (48 puta) Tuđmana i Miloševića, od kojih se najviše ističe onaj održan 25. ožujka 1991. u Karadorđevu oko kojeg su se množile krive interpretacije koje su potom u javnosti prihvaćene kao istinite, a i dandanas služe kao politički mit. Na temelju svjedočanstava ljudi poput Hrvoja Šarinića, predstojnika Tuđmanova predsjedničkog Ureda, saveznog premijera Ante Markovića, Florence Hartmann, glasnogovornice glavne tužiteljice Haškog suda Carle del Ponte, koja se pozivala na tobožnje svjedočanstvo Mesića i Manolića, nemoguće je sa sigurnošću tvrditi da postoje bilo kakvi dokazi, osim glasina i neistinitih informacija Tuđmanovih žestokih političkih protivnika, o bilo kakvom tobožnjem dogovorenom dijeljenju Bosne i Hercegovine između Hrvatske i Srbije. Rudolf kao ministar vanjskih poslova tvrdi kako je njegovo ministarstvo uvijek provodilo jedino vanjsku politiku predsjednika države čiju je funkciju u tom trenutku obnašao Tuđman, a ta se politika sastojala u službenom i javnom proklamiranju očuvanja i poštivanja suvereniteta BiH. Rudolf ističe kako takva službena stajališta jedne države treba oštro razlikovati od stajališta Tuđmana kao povjesničara s povijesnim reminiscencijama na politički entitet imena Banovina Hrvatska iz 1939. godine kao i osobnih negativnih stavova prema bošnjačkom vodstvu na čelu s Alijom Izetbegovićem. Ostaje nepobitnom činjenicom kako je Hrvatska među prvima međunarodnopravno priznala BiH 7. travnja 1992., kada je to učinio i SAD, nakon čega je uslijedilo vojno savezništvo sklopljeno na nagovor SAD-a Washingtonskim sporazumom 1994., a potvrđeno Splitskim sporazumom 1995. godine čime je omogućeno da rat bude pobjednički priveden kraju.

Razloge čestih, gotovo stalnih, Tuđmanovih kontakata s Miloševićem, koji su najčešće išli preko Šarinića, prema Rudolfu, treba vidjeti u pokušaju dobivanja na vremenu kako bi se Hrvatska što je više moguće pripremila za obranu u ratu koji će joj biti nametnut, ali i u pokušaju predviđanja Miloševićeve politike prema BiH, što će nedvojbeno imati posljedice po bosanskohercegovačke Hrvate. Da je Tuđman i imao eventualne planove o pripajanju dijelova BiH naseljenih Hrvatima Hrvatskoj, kao pragmatičan političar morao je uvidjeti, a doista je i uvidio takvu nemogućnost, nakon odluke Badinterove komisije koja je republičke granice proglasila

međunarodnima, što će reći nepovredivima prema mišljenju koje je zagovarala Hrvatska, a ne administrativnima što je zagovarala Srbija, zaključuje autor. Uostalom za Rudolfa je naivno misliti kako bi Milošević, koji je u svojim rukama akumulirao ogromnu moć ne samo na političkom nego i na vojnom planu, imao dogovore s Tuđmanom koji je iza sebe imao, doduše, većinsku podršku hrvatskog naroda za projekt ostvarivanja samostalne Hrvatske, ali takva podrška nije bila poduprta značajnijim vojnim potencijalom, barem u prvoj polovici 1991. godine. Najbolji argument protiv mitologiziranja nekakvog dogovorenog rata Tuđmana i Miloševića predstavlja Rudolf u činjenici eskalacije sukoba i „puzajućoj agresiji“ diljem okupiranih područja Hrvatske, od kraja ožujka 1991. sve do srpnja 1991. kada Milošević i JNA započinju otvoreni rat protiv Hrvatske. Savez Miloševića i JNA zapečaćen je onog trenutka kada je JNA odbila zapovijedi predsjednika Predsjedništva SFRJ (od 1. srpnja 1991.) i vrhovnog zapovjednika JNA Stjepana Mesića za povlačenjem vojnika u vojarne. Zato i sam Rudolf naglašava: „Predsjednik Tuđman nastavio je ostvarivati svoju politiku, a srpski predsjednik Milošević svoju. Te su se politike temeljito razlikovale“ (str. 89).

Koncizno saževši neke od ključnih hrvatskih vanjskopolitičkih ciljeva prije proglašenja samostalnosti i suverenosti 25. lipnja 1991., Rudolf na vidjelo iznosi važnost međunarodne geostrateške i geopolitičke situacije unutar koje se Hrvatska, netom prije proglašenja, pronašla. Prije svega, važno je bilo stjecanje potpore ili barem razumijevanja država stalnih članica Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda (SAD-a, SSSR-a, Velike Britanije, Francuske i NR Kine) za mirnim razdruživanjem Hrvatske i ostalih republika članica jugoslavenske federacije nakon što su Srbija i Crna Gora odbile hrvatski i slovenski prijedlog za stvaranjem saveza suverenih država po uzoru na države unutar Europske zajednice, krivo procijenivši da će ratom uspjeti postići ostvarenje projekta „svi Srbi u jednoj državi“. Hrvatski zahtjev za razdruživanjem prije svega počivao je na međunarodnom i ustavnom pravu na samoodređenje do odcjepljenja, ali i na rezultatima referenduma na kojem su se 19. svibnja 1991. hrvatski građani u premoćnoj većini usuglasili o prihvatanju hrvatskog i slovenskog prijedloga za rješavanjem državne krize u SFRJ, a protiv centralističko-unitarističkog modela kakav je zahtijevao blok okupljen oko Srbije i Crne Gore. Rudolf je, također po Tuđmanovoj naredbi, radio na razvijanju dobrih odnosa sa Slovenijom tako da se postigne dogovor o istodobnom razdruživanju Jugoslavije i istodobno priđe savezu dviju neovisnih i suverenih država. Ipak, najvažniji cilj koji je bio ostvaren nakon teških diplomatskih borbi počivao je u zadobivanju međunarodnopravnog priznanja države Hrvatske nakon proglašenja neovisnosti te stjecanju punopravnog članstva u Ujedinjenim narodima i Europskoj zajednici (nakon ugovora iz Maastrichta 1992. ime se mijenja u Europsku uniju).

Kakvo je stanje i raspoloženje vladalo unutar pojedinih europskih i svjetskih velesila te koju su ulogu pojedine zemlje odigrale na argumentiran način pokazuje sam autor, iako je vanjskopolitičke odluke Tuđman uvijek donosio sam, time uvijek preuzevši najveću

odgovornost za vođenje zemlje. Suprotno mitologiziranjima tobožnje velike želje velesila poput SAD-a, Njemačke, Velike Britanije, uz punu podršku Vatikana za raspadom Jugoslavije, Rudolf donosi jednu znatno vjerodostojniju te stoga puno kompleksniju priču kada je posrijedi uloga međunarodne zajednice u nastojanju za očuvanjem teritorijalne cjelovitosti Jugoslavije i krivnji koju je snosila što nije spriječila širenje agresivnog rata iz Srbije i Crne Gore uz svesrdnu potporu JNA protiv Slovenije, Hrvatske, BiH te Kosova.

Iako je Hrvatska kasnije dobila veliku podršku Njemačke u svom nastojanju da okonča agresivni rat Srbije te da postigne odlazak postrojbi JNA iz Hrvatske Sarajevskim primirjem od 2. siječnja 1992., u početku tome nije bilo tako. Zapadna Njemačka te ujedinjena Njemačka (nakon 3. listopada 1990.), prije svega, nastojala je umiriti uzburkane francuske, britanske pa i ruske duhove koji su se opravdano zabrinuli zbog nove moćne njemačke države. To se vidjelo i u odnosima sa SFRJ koji su tradicionalno bili dobri jer je Njemačkoj odgovarao velik prostor Jugoslavije za vlastitu ekonomsku ekspanziju i širenje političkog utjecaja, a ne područje od šest ili sedam manjih država. Vicekancelar, ministar vanjskih poslova Njemačke i ključan njemački političar 20. stoljeća, Hans-Dietrich Genscher, osobno je saveznom sekretaru vanjskih poslova Budimiru Lončaru pričao kako neće poduprijeti separatističke tendencije pojedinih republika. Genscher je u svojoj politici imao i podršku kancelara Kohla. Ubrzo se to počinje mijenjati s Genscherovim upoznavanjem situacije u Jugoslaviji te susretu s ciničnim Miloševićem koji nije htio spriječiti oružanu intervenciju protiv Slovenije, kao ni pristati na bilo kakav miran dogovor o rješenju državne krize. Veliku ulogu u priznanju Hrvatske odigrao je i ministar vanjskih poslova Austrije Alois Mock. Prema Zimmermanu, čelnici EZ-a pokleknuli su pod Genscherovim pritiskom te 15. siječnja 1992. priznali Hrvatsku i Sloveniju, mimo volje predsjednika Busha koji će Hrvatsku i BiH priznati tek 7. travnja 1992.

Sjedinjene Američke Države s administracijom predsjednika Georgea Busha Starijeg podupirale su jedinstvo, neovisnost i teritorijalnu cjelovitost Jugoslavije, koja je s raspadom blokofske podjele svijeta, za SAD postala državom drugorazrednog značaja, za što Rudolf u svojoj knjizi pruža mnogobrojne i dokumentima dobro potkrepljene dokaze. Ipak, američki veleposlanik u Beogradu, Warren Zimmerman u siječnju 1991. uputio je promemoriju u kojoj se zalagao za teritorijalnu cjelovitost države, ali ne pod cijenu upotrebe sile što je već naznaka polagane promjene smjera projugoslavenske američke politike. Razgovor Tuđmana s američkim državnim tajnikom Bakerom odvio se 21. lipnja 1991., u kojemu je američka politika, kao i politika KESS-a pod vodstvom Njemačke, bila da neće priznati rješenje nijedne pojedine republike, mimo savezne razine, ali ipak nije podupro vojnu intervenciju JNA koju su zagovarali Milošević, Jović i savezni sekretar za narodnu obranu general Veljko Kadijević, koji je za podršku intervenciji išao do sovjetskog maršala Jazova. Ipak, uslijed straha od NATO-a, JNA nikada nije pokrenula punu ofenzivu kako bi srušila demokratski izabrane vlade Slovenije i Hrvatske i u državi uvela izvanredno stanje iako je takav pokušaj u ožujku 1991. spriječen

odlukom predstavnika BiH u Predsjedništvu SFRJ Srbina Bogića Bogićevića. S administracijom predsjednika Clintona, počinje sve jače involviranje SAD-a u rat na prostoru Hrvatske i BiH nakon jasne i bjelodane osude srpskog agresora što će svoju kulminaciju imati 24. ožujka 1999. kada je započelo 78-dnevno bombardiranje Savezne Republike Jugoslavije nakon zločina etničkog čišćenja nad kosovskim Albancima.

Posebne odnose valjalo je također njegovati prema Slovencima koji su u svojim pripremama za neovisnost otišli daleko ispred Hrvatske s obzirom na to da nisu bili suočeni s otvorenom srpskom pobunom i separatizmom pa je to bio jedan od važnijih zadataka koji je Tuđman prepustio Rudolfu. Budući da su Slovenci imali važne i pouzdane izvore u samom državnom vrhu, prosljeđene informacije Zagrebu bile su od izvanrednog značaja. Razbijanje hrvatsko-slovenskog bloka pokazalo se vrlo važnim Miloševiću koji je, prema Zimmermanu, nudio predsjedniku Predsjedništva Slovenije, Milanu Kučanu, izlazak iz Jugoslavije brzo i jednostavno jer Srbija nema nikakvih interesa u Sloveniji, što nije slučaj s Hrvatskom kojoj će nastojati odcijepiti teritorij ispunjen srpskim stanovništvom. Upravo je tu ležala golema opasnost s obzirom na to da je u slovenskom političkom vrhu koketiranje s takvom mogućnosti bilo na djelu, a posebno se u takvom političkom smjeru isticao slovenski ministar vanjskih poslova Dimitrij Rupel, „Ako zaostanemo, znali smo, JNA i Milošević će nas ščepati same. Toga poslijepodneva u Predsjednikovu stanu i u još nekoliko nekoliko navrata Tuđman mi je rekao ‹Držite za kaput Kučana, tu slovensku lisičinu, da nam sam ne umakne iz Jugoslavije›“ (str. 260).

Ovo su tek neki od ključnih aspekata hrvatske vanjskopolitičke situacije koja je bila međusobno determinirana unutarnjopolitičkom situacijom što Rudolf osvjetljava svojim memoarima pisanima znanstvenim i argumentativnim stilom. Kao što i sam Rudolf napominje, diplomacija je bitan i vitalan dio svake državne politike, ali nije svemoguća, jer ono što se ne drži vojno, teško se vraća za pregovaračkim stolom. Upravo u sinergiji diplomatskih, ali i vojnih uspjeha, treba tražiti razloge trijumfa hrvatske politike predsjednika Tuđmana početkom devedesetih godina prošlog stoljeća prilikom započinjanja i dovršavanja kompleksnih procesa izlaska iz jugoslavenske federacije, proglašenja samostalnosti i suverenosti, međunarodnopravnog priznanja i obrane obnovljene samostalnosti i suverenosti u nametnutom i obrambenom Domovinskom ratu.

Pro tempore

Časopis studenata povijesti

Pro tempore

Časopis studenata povijesti, br. XIII

Zagreb, 2018.

Pro tempore

Časopis studenata povijesti

Godina XIII, broj 13, 2018.

Glavni i odgovorni urednik

Ivan Grkeš

Zamjenica glavnog urednika

Lucija Bakšić

Uredništvo

Mihaela Marić

Lucija Bakšić

Mario Katić

Igor Krnjeta

Urednici pripravnici

Andrija Banović

Matej Lisičić

Matea Altić

Marta Janković

Alen Obrazović

Saša Vuković

Lektura i korektura

Alina Jušić

Ema Maglić

Ema Botica

Tanja Jelinić

Karla Papeš

Mateja Papić

Borna Treska

Recenzenti

dr. sc. Zrinka Blažević

dr. sc. Estela Banov

dr. sc. Zrinka Nikolić Jakus

dr. sc. Nikica Gilić

dr. sc. Tomislav Galović

dr. sc. Hrvoje Gračanin

dr. sc. Emil Heršak

dr. sc. Branimir Janković

mr.sc. Vedran Obućina

dr. sc. Sanja Potkonjak

dr. sc. Martin Previšić

dr. sc. Marko Šarić

mr. sc. Filip Šimetin Šegvić

mr. sc. Nikola Tomašegović

Dizajn i priprema za tisak

Rene Jelenić

Prijevod s engleskog jezika

Alen Obrazović

Ema Bonifačić

Paula Fajt

Izdavač

Klub studenata povijesti –
ISHA ZAGREB

ISSN: 1334-8302

Adresa uredništva:

Klub studenata povijesti -
ISHA Zagreb (za: Redak-
cija *Pro tempore*)

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Ivana Lučića 3

10000 Zagreb

Email:

pt.urednistvo@gmail.com

Časopis je besplatan.

Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/pro-tempore>

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim radovima izražavaju isključivo stavove autora i ne predstavljaju nužno stavove i mišljenja uredništva i izdavača. Izdanje časopisa ostvareno je uz novčanu potporu Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Kluba studenata povijest – ISHA Zagreb i Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta.